

Rosszabbodó helyzet

A tartományi kisebbségügyi jogvédőhelyettes 2010. évi jelentése a nemzeti kisebbségi jogokról

A tartományi képviselőház 2010. október 11-én Muškinja Heinrich Anikó zentai származású okleveles jogászt, az akkori emberi jogi és kisebbségügyi minisztérium államtitkárát nevezte ki tartományi jogvédőnek. A tartományi ombudsmanról szóló határozat 37. szakasza szerint a jogvédő „évente egyszer, legkésőbb november végéig jelentést tesz a Képviselőháznak tevékenységéről, az emberi jogok állapotáról és a tartományban a jogbiztonságról”. A jelentés kötelező része a nemzeti kisebbségi jog, a gyermekjog, a nemek közötti egyenjogúság területén meglévő állapotokról szóló fejezet, amelyet az ombudsman illetékes helyettesei készítenek el.

Elhanyagolt kisebbségek

Az eddigi gyakorlat azt mutatja, hogy az ombudsmani jelentés általában nem készült el a határozatban megjelölt (novemberi) időpontig és csak a következő év első negyedévének végén vagy májusban került elfogadásra a Képviselőházban, illetve mintegy fél évvel a megszabott határidő után, amikor az előző évi értékelések és adatok is jórészt már elavultak. Az ombudsman 2010. évi munkájáról szóló jelentést Muškinja is 2011. március 31-én adta át Egeresi Sándor képviselőházi elnöknek. (Más kérdés, hogy – a bejáródott szokás ellenére – közvetlenül az elnöknek kell-e átadni a jelentést, vagy inkább hivatalosan kellene megküldeni azt a Képviselőháznak.) A cirill betűs jelentés (Izveštaj Pokrajinskog ombudsmana za 2010. godinu) a http://www.ombudsmanapv.org/Dokumenti/2011/Izvestaj_PO_2010%20_Final.pdf honlapon található. (Egyébként az ombudsman honlapja is szinte kizárólag cirill betűvel készült, magyar nyelven pedig csak az alapvető információkat tartalmazza.)

Muškinja valójában csak (4 oldalból és 4 sorból álló) előszót írt a 154 oldalas jelentéshez, amelynek többi részét az ombudsman-helyettesek írták: Vukašinović Éva (a nemzeti kisebbségek jogairól – 11-31. oldal), Danica Todorov (nemi egyenjogúságról – 33-63. oldal), Marija Kordić (gyermekjogokról – 64-86. oldal), Dragomir Sekulić (munka-

ügyi, szociális- és egészségvédelmi, valamint építkezés- és kommunálisügyi jogokról – 87-92. oldal) és Stevan Arambasić (emberi jogokról a vajdasági zárt jellegű börtönintézetekben – 93-121. oldal). Az ombudsmanjelentéshez tartozik még a területi irodák munkájáról szóló (mindössze 13 sor a 122. oldalon), a beadványokkal foglalkozó (123-130. oldal), a beadványok statisztikájának áttekintését tartalmazó (131-142. oldal), a tartományi ombudsman és a nyilvánosság közötti viszonyokat taglaló (143-151. oldal), az ombudsmani intézményben dolgozók és azok szakmai képzésével (152. oldal), valamint az intézmény pénzelésével foglalkozó rész (153-154. oldal). A 2010. évi jelentés terjedelme 21 oldallal rövidebb, mint a 2009-ben készült (175 oldalas) jelentés, ami egyáltalán nem jelenti azt, hogy nem lehetne tovább rövidíteni, a minőségén pedig javítani.

Muškinja Heinrich Anikó a jelentés április 11-i bemutatója alkalmával újságíróknak „elégedettségét fejezte ki az emberi jogok tiszteletben tartásával a tartományban, de hozzátette: ez nem jelenti azt, hogy a helyzeten nem lehetne javítani” (v.ár: Gondok az előírások alkalmazásával, Magyar Szó, 2011. április 12., 5. o.).

Az emberi jogok állapotának ez egy túlságosan általános, a korábbi időszak politikusainak szóhasználatából már jól ismert (és semmitmondó) jellemzése. Tegyük azonnal hozzá azt is, hogy jelentősen eltér például Vojin Dimitrijevićnek, a Belgrádi Emberi Jogi Központ (Beogradski centar za ljudska prava) igazgatójának április 18-i értékelésétől, miszerint „az emberi jogokat Szerbiában sokkal jobban tiszteletben tartják ugyan, mint korábban, de azok nem egyenletesen fejlettek. Elhanyagolták a kisebbségek gazdasági és szociális jogait” – mondta Dimitrijević. Hozzátette azt is, hogy „az emberi jogokat ebben az országban luxusnak tartják, amelyeket a külföld, az Európai Unió és a kölcsönök miatt kell tiszteletben tartani” (M. D. Milikić: Zanemarena prava manjina, Danas, 2011. április 19., 6-7. o.).

Bevezetőjében Muškinja a nemzeti kisebbségi jogok megvalósulásával szinte alig – mindössze há-

rom bekezdésben – foglalkozik: Először (a 6. oldal, 4. bekezdésében), amikor kiemeli, hogy „a jelentés külön fejezete foglalkozik a nemzeti kisebbségi jogok megvalósításával”, majd hangoztatja (7. oldal, 5. bek.), hogy a tavalyi év „a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvény életre keltésével és az új nemzeti tanácsok munkájának kezdetének jegyében telt el”, s végül (8. oldal, 1. bek.) – a gyermekjogok kapcsán – megismétli az előbbi megállapítását. Szóval, nemzeti kisebbségi ügyekben semmilyen érdemleges megállapítást és problémafelvetést nem tartalmaz.

Tetszés szerint értelmezik

A jelentésnek a nemzeti kisebbségek jogaival foglalkozó részét Vukašinović Éva, a nemzeti kisebbségi jogok védelmével megbízott ombudsmanhelyettes készítette. A 21 oldalas szöveg bevezetőből és hét fejezetből (a nemzeti kisebbségi jogvédelem a kultúra, az oktatás, a tájékoztatás, hivatalos anyanyelv- és íráshasználat, a nemzeti kisebbségek képviselete az államigazgatási szervekben, affirmatív intézkedések és a 2010. évi nemzeti incidensek), valamint az összefoglalóból áll.

A jelentés egészében, így ebben a részben az egyes fejezetek és alfejezetek nincsenek számokkal megjelölve. Ez megnehezíti a jelentés szerkezetének a követését és módszertanilag is zavaróan hat. Vukašinović a (két oldalas) bevezetőben kifejti, hogy az utóbbi évet „a nemzeti kisebbségi jogok védelmével kapcsolatos fontos jogszabályok (a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól és a megkülönböztetés tilalmáról szóló törvény) alkalmazásának kezdete, a terepi munka fokozása és a kisebbségi vonatkozású beadványok számának növekedése jellemzi”. Az általa a nemzeti kisebbségi jogmegvalósítás szempontjából kulcsfontosságúnak nevezett négy terület (oktatás, kultúra, tájékoztatás, valamint a hivatalos nyelv- és íráshasználat) intézményes és jogi keretét „kielégítőnek tartja”, azzal, hogy „a jogszabályok alkalmazása a gyakorlatban – különböző okokból kifolyólag – nem egységes és szelektív”. Ezt elősegíti „a jogszabályok összehangolatlansága (a tájékoztatás és a hivatalos nyelv- és íráshasználat terén)”, valamint „lehetőséget ad a tetszés szerinti értelmezéseknek”.

Az ombudsmanhelyettes arra a megállapításra jutott, hogy „nem minden helyi önkormányzatban került sor a nemzeti viszonyok tanácsának megalkotására, ahol ez kötelező, ahol pedig megalakították ezt a testületet, az nem végzi a törvénnyel

meghatározott feladatokat”, ami miatt „felvetődik a létezésük indokoltságának kérdése”.

A jelentés bevezetőjéből nem lehet megállapítani, hogy akkor most hány vajdasági községben is van nemzeti viszonyügyi tanács, illetve hogy melyek nem működnek, holott az ombudsmanhelyettesnek lett volna lehetősége ennek megállapítására. (Az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet – EBESZ adatai szerint Vajdaság 45 községe közül 41 többnemzetiségűnek számít. Ezek közül eddig 33-ban alakult ilyen tanács).

Indokolatlan a nemzeti viszonyügyi tanácsok létezése kérdésének az ombudsman-helyettes általi felvetése, mivel ezek a testületek a többnemzetiségű környezetekben szükségesek és fontos szerepet játszhatnak elsősorban a helyi nemzeti konfliktusok és problémák megoldásában. Más dolog, hogy az állami szervek – így az ombudsman is – nem tettek meg mindent annak érdekében, hogy ezek a testületek működjenek is.

Problémák a kultúrában és az oktatásban

A kultúráról szóló (alig másfél oldalnyi 1. fejezet) a legnagyobb problémának a művelődési egyesületek pénzelését tartja, amit két példával is illusztrál (miközben még az egyesületeket sem lehet azonosítani). A kultúra területén megoldásra váró más problémákról jóformán említés sem történik, mint például a vajdasági magyarság számára fontos intézmények működésének pénzelése, a nemzeti kisebbségi könyvkiadás helyzete, az anyanyelvű könyvek évek óta megoldásra váró felvásárlása, vagy az 1994-ben meghozott, immár idejétmúlt levéltári törvény módosítása, amit különösen a magyar–szerb akadémiai történész vegyesbizottság megalapítása tesz időszerűvé. A jelentésből hiányzik az is, hogy változtatni kell az érdemes művészek nemzeti nyugdíjának diszkriminatív elbírálási rendszerén is, mert a kisebbségek ugyancsak rendre kimaradnak belőle.

A oktatással foglalkozó (mintegy három oldalas) 2. fejezet szerint a 2009/2010-es tanévben „összehangolatlan” volt a tartományi oktatási titkárság és a köztársasági oktatási minisztérium tevékenysége és az utóbbi szerv „nem teljesítette az oktatási törvényekből eredő kötelezettségeit a nemzeti kisebbségek anyanyelvű oktatásával kapcsolatban, illetve nem fogadta el az előirányzott alacsonyabb rendű jogszabályokat”.

A jelentés – a tartományi oktatási titkárság adatai alapján – megállapítja, hogy a 2010/2011-es tanév-

ben „az anyanyelvi iskolai előkészítő programban részt vevő gyermekek száma mindegyik nemzeti kisebbségnél csökkent”. Nem tartalmaz azonban összehasonlító, hanem csak a folyó iskolaévre vonatkozó adatokat, amelyek szerint (például) az előkészítő programokban részt vevő magyar gyermekek száma „az előző évhez viszonyítva 7,56%”. Az olvasó csak találgathatja, hogy akkor az előző iskolaévben a gyermekek hány százaléka is vett részt az iskola előtti előkészítésben? (Ha felüjtük a 2009. évi ombudsmanjelentést, akkor megtudjuk, hogy abban az évben a magyar gyermekek 9,86%-a részesült iskolakor előtti képzésben, vagyis számuk tavaly 2,3%-kal csökkent. Ezeknek a gyerekeknek a száma 2009-ben 191-gyel, illetve 8,57%-kal kevesebb volt, mint egy évvel korábban!)

Az általános iskolai oktatásban a magyar gyerekek száma a mostani iskolaévben 0,64%-kal, a középiskolai oktatásban pedig 0,98%-kal csökkent, az előző 2009/2010-es évhez viszonyítva. A magyar egyetemi hallgatók száma a 2009/2010-es oktatási évben 2680 volt, míg a 2010/2011-es évben 2186, vagyis 18,43%-kal csökkent. A mesteri fokozatú képzésben részt vevő magyarok száma a 2009/2010 évi 145-ről 2010-ben 220-ra (51,72%-kal) növekedett. (Az egyetemi hallgatókról a jelentés már pontos számadatokat is tartalmaz, nem csak százaléokban való kimutatást, mint az általános és középiskolai diákok esetében.)

Az oktatás területén a jelentés kiemeli még, hogy a gyakorlatban problémák jelentkeztek az anyanyelv mint választott tantárgy oktatásával, az iskolaszékek tagjainak megválasztásával, a kis létszámú osztályok összevonásával, valamint az anyanyelv-ápolás a nemzeti kultúra elemeivel nevű tantárggyal kapcsolatban, amelynek a státusa továbbra sincs rendezve. Jogilag még mindig szabályozatlan az is, hogy a nemzeti kisebbségi oktatási intézményekben munkaviszony létesítéskor „mit lehet a nemzeti kisebbségi nyelv ismeretéről szóló bizonyítéknak tekinteni, és hogyan lehet azt beszerezni”.

A jelentésben továbbá szó sem esik a magyar tanulókat érintő hátrányokról a tankönyvek terén. Szerb nyelven kiadott, szerbről fordított tankönyveket kényszerítenek a magyarokra, melyeknek kisebbik problémája a nyelvileg és helyesírásilag nem kielégítő fordítása, és hogy diákjaink régi, elavult tankönyvekből tanulnak, mert az állam már évek óta képtelen megoldani a magyar nyelvű tankönyvkiadás helyzetét.

A 2010/11-es tanév egész első felévet a nyolcadikosok úgy szenvedték végig, hogy nem volt

tanönyvük matematikából – amely kisérettségi tantárgy! –, vegytanból és biológiából. Nincs miből készülniük informatikából és képzőművészetből sem. A hetedik osztályban hiányzik a történelemkönyv. 2010 októberében jelent meg a hatodikos zenekönyv, amelynek még 2009-ben kellett volna kikerülni a nyomdából. S azt még nem is említettük, hogy a középiskolásoknak csak általános tárgyakból van tankönyvük.

A pedagógusi szakvizsga kérdése sem megoldott. Bár a szabályzat 2009. novembere óta a miniszter asztalán van, mindeddig nem történt előrelépés. Így a licenct a magyar pedagógusok egyelőre még mindig Belgrádban szerezhetik meg, a magyartanárok például úgy, hogy mind a diákoknak, mind a bizottság tagjainak néhány mondatonként magyarról szerbre fordítanak. A szabályzat értelmében mentorokat képeznek ki, és azok asszisztensei foglalkoznak majd a tanárokkal, a vizsga jogi része pedig írásban történik. Jelenleg mintegy 2500 oktató dolgozik szakvizsga nélkül. A Magyar Nemzeti Tanács (MNT) magyar szakemberek bevonásával igyekszik megoldást találni az oktatásban dolgozók alkalmassági vizsgájának problémájára. Az anyanyelv-ápolás a nemzeti kultúra elemeivel nevű tantárgy nem szerepel az órarendben, a tanár az első-sők iratkozása alkalmával nem tekinthet bele a tanulók dokumentációjába, az osztályzatot nem számítják be az átlagba, a tantárgy státusa teljesen nyitott, ebből kifolyólag minden igazgató legjobb belátása szerint viszonyul hozzá. Ezért az anyanyelv-ápoló tanárok egy csoportja (2011. január 14-én) indítvánnyal fordult minden illetékes intézményhez, közöttük a nemzeti tanácsokhoz, a Vajdasági Pedagógiai Intézethez, a tartományi oktatásügyi titkársághoz, az oktatásügyi minisztériumhoz, amiben kéri, hogy az anyanyelv-ápolás tantárgyat hozzák a vallási vagy a polgári neveléssel egy szintre, azaz tegyék választhatóvá, és egyben kötelezővé mindazok számára, akik nem anyanyelvükön részesülnek iskolai oktatásban.

Szűkülő tájékoztatási jogok

A nemzeti kisebbségi nyelvű tájékoztatással foglalkozó (másfél oldalnyi) 3. fejezet rámutat, hogy „a kisebbségi médiák mindenekelőtt az anyagi eszközök hiányával, a rosszul végzett magánosítással, az alapítói jogok tisztázatlanságával, vagy a nemzeti tanácsokon belüli ellentétes véleményekkel szembesülnek”. Emlékeztet, hogy az ombudsman külön jelentés készített Kisebbségi média a Vajdaságban címmel, majd (hét pontban) megismétli a tartományi ombudsmannak a ki-

sebbségi médiára vonatkozó ajánlásait, miszerint: – Össze kell hangolni a tájékoztatási, a helyi önkormányzati, a nemzeti kisebbségekről szóló, illetve a nemzeti tanácsokról szóló törvényeket, mivel a jelen pillanatban homályosnak nevezhetők az alapítói jogokra vonatkozó előírások. Világosan meg kellene határozni, hogy az állam lehet-e alapítója egy médiának, vagy sem, továbbá azt is, milyen anyagi forrásokra számíthat az adott sajtóorgánium. Az ombudsman javasolja továbbá egy olyan stabil pénzügyi megoldás elfogadását, melynek alapján az állam vállalná az irodafenntartási és -bérleti, valamint más állandó jellegű költségek fedezését, javítani lehetne a munkakörülményeken, újítani a technikát, szakmailag tovább képezni az újságírókat, főképp a fiatalokat.

Az ajánlásokat kommentálva Szerbhórváth György Tartományi média-zabhegyezők című írásában (Magyar Szó, 2010. október 5., 5. o.) a következőket írta: Pontos, világos megállapítások és célok. Nagyszerű. Csakhogy emiatt nem kell felmérést készíteni, jelentést írni, erőforrásokat (pénzt, időt) pazarolni. Elég, ha bármelyik kisebbségi újságíró megkérdezi valaki, fejből fújja a problémákat. Ezekre a megoldási javaslatok is olyan általánosak, hogy nyilvánvaló, nemigen lesz itt semmilyen változás. Csak remélni merem, hogy a Vajdasági Magyar Újságírók Egyesületének stratégiagyártási vízió-ötletelése némiképp meghaladja majd a tartományi ombudsmani irodáét, mert a kerék feltalálására sincs szükség. A jelentés azt azonban már nem említi, hogy a tájékoztatás területén a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény 8. szakaszában említett, „szerzett jogok” védelme leginkább csak papíron létezik, hogy a műsorszórás törvény hatályba lépésével szűkült a magyar nyelvnek az elektronikus médiában való használata is (a 34 vajdasági, magyar nyelven is sugárzó rádió közül 11 megszűnt), hogy Apatinban például, ahol mintegy 4000 magyar él „voltaképpen nem is létezik magyar nyelvű tájékoztatás” (Fekete J. József: Belebukott, Magyar Szó, 2010. október 9., 19. o.). Arról sem szól, hogy a Vajdasági RTV magyar nyelvű műsorai nem megfelelő minőségűek, terjedelmük túlságosan kicsi, és a vajdasági magyar nyomtatott sajtóban egyre inkább eluralkodik az egypárti monopólium.

A cirill betű favorizálása

A hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló (két oldalas) 4. fejezet rámutat, hogy ezen a területen

is „a jogszabályok összehangolatlansága jelenti a legnagyobb problémát”, amit „tovább mélyít, hogy a nemzeti kisebbségi közösség tagjai nincsenek eléggé tisztában a jogaikkal és nem élnek a törvények által nyújtott lehetőségekkel, de a hatalmi szervek se nincsenek felkészítve az eljárásoknak a nemzeti kisebbségi nyelveken való lefolytatására (nincsen elegendő kapacitásuk és fordító szolgálat, és a költségvetésben se nem tervezték az ezzel kapcsolatos kiadásokat)”.

A jelentésből megtudjuk még, hogy nincsenek megfelelő, kisebbségi nyelveken is elkészült úrlapok, hogy a bírósági eljárások során, „amennyiben a peres félnek jogi képviselője van, nem biztosítanak számára fordítót”, hogy a községi képviselő-testület, annak ellenére, hogy a területén hivatalos használatban van a magyar nyelv, nem fogadta el az ilyen nyelvű beadványt, és hogy nem lehet két nyelvű anyakönyvi kivonatokat beszerezni”.

Itt kell megjegyezni, hogy az anyakönyvi kivonatok úrlapja 2011. április 20-ától ismét kétnyelvű, erről hozott rendeletet Milan Marković kisebbségjogi, közigazgatási és helyi önkormányzati miniszter. Ez „azt jelenti, hogy ezentúl nem olyan úrlapokat adnak ki az önkormányzatok, mint korábban. Eddig ugyanis az úrlap első oldalán szerbül tüntették fel a szükséges útmutatót, a hátlapon pedig az annak megfelelő magyar, vagy más kisebbségi nyelvű szöveg volt megtalálható. Az új rendelkezés értelmében ezentúl a szerb szöveg után, rögtön alatta következik annak fordítása, még az első oldalon, melyen a vízjegy van” (Varjú Márta: Végre kétnyelvű az anyakönyvi úrlap, Magyar Szó, 2011. 4. 22., 1. és 6. o.). A miniszteri utasítás, azonban csak az úrlapok kétnyelvűségére vonatkozik, arra viszont már nem, hogy miként töltsék ki az anyakönyvvezetők a kivonatokat. Vagyis marad minden a régiben.

A jelentéstevő arról nem ír, hogy még mindig a hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló 1991. évi (többször módosított) törvény van érvényben, amely felrúgta az addigi vajdasági egyenrangú nyelv- és íráshasználat kialakult gyakorlatát tartományi és községi szinten is. Ezzel a miloševići törvénnyel valójában megkezdődött a latin betűs írásmód kiszorítása a hivatalos használatból és a közéletből, amit a 2006. évi szerb alkotmány még jobban megerősített. Ennek alapján az állami szervek munkájában az utóbbi időben egyre inkább favorizálják a cirill betűs írásmódot, ami miatt a latin betűs írás mind jobban kiszorul a hivatalos használatból. Ezért a két írásmód körül kialakult kérdéseket, vagyis a latin írásmódnak a hivatalos használatba való visszaho-

zását egy teljesen új nyelvhasználati törvénnyel kellene rendezni, amelynek jelentős része a kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozna.

A jelentésben úgyszintén nem történik említés a földrajzi és helységnevek valamint az utcák neveinek a nemzeti kisebbségi nyelveken való kiírásáról, holott a gyakorlatban itt is számos probléma van. Több példa bizonyítja, hogy ott, ahol a települések nevét magyar nyelven is kiírják, ezeket az elnevezéseket gyakran átfestik, vagy pedig, ami szintén gyakori, nacionalista jelszavakat írnak rá (Magyarkanizsa, Zenta, Bácskossuthfalva, Tiszaszentmiklós, Magyarittabé stb.). Ezzel nemcsak a nemzetek közötti gyűlöletet szítják, de jelentős anyagi kárt is okoznak.

A közelmúltban kihelyezett új helységnévtáblákon szerb nyelven kizárólag cirill írásmóddal olvasható az adott település elnevezése. A csere előtt a települések neve államnyelven, szerbül, cirill és latin írásmóddal is fel volt tüntetve, valamint kisebbségi nyelven, például magyarul. Mitévő legyen az a szerencsétlen, véletlenül erre vetődő turista, átutazó idegen, aki nem ismeri a cirill betűket és magyarul sem tud?

Aránytalan képviselet

A tartományi kisebbségügyi ombudsmanhelyettes aktuális jelentése szerint Vajdaság bíróságainak többségében (59,2%-ban) nincsen biztosítva a nemzeti kisebbségi bírák nemzeti aránya. A jelentés két oldalnyi szövegből és két táblázatból álló 5. fejezet megtudjuk, hogy – a 2010. január 1-jével életbe lépett átszervezés után – a (Sremska Mitrovica-ival együtt) nyolc alapfokú bírósága közül csak kettőnek (a pancsovainak és a zomborinak), a nemzeti összetétele „arányos”, ötnnek pedig nem (Nagybecskerekén, Nagyikindán, Szabadkán, Újvidéken és Versecen).

A hat felsőbb bíróság közül (a Sremska Mitrovica-ival együtt) ugyancsak kettőnek, a nagybecskerekinek és pancsovainak, a nemzeti összetétele „arányos”, háromnak pedig nem (a szabadkainak, az újvidékinek és a zomborinak). A nagybecskerekeli felsőbb bíróság egyébként az egyik táblázatban viszont azok között a bíróságok között szerepel, amelyeknek megfelel, majd a másikban azok között is megjelenik, amelyeknek a nemzeti összetétele nem megfelelő. Így most nem tudni, hogy hova is kell sorolni.

Az egyetlen vajdasági, az Újvidéken székelő fellebbviteli bírósának és a 12 szabálysértési bí-

róság közül (amelyhez tartozik még a rumai és a Sremska Mitrovica-i) – az ombudsmani jelentés szerint – ötnnek (a nagybecskerekinek, nagyikindainak, pancsovainak, újvidékinek és a zentainak) „nem arányos” a nemzeti összetétele, az óbecsei, a palánkai, rumai és verseci szabálysértési bíróságon pedig megfelelő a nemzeti kisebbségek aránya. (A kisebbségi szempontból fontos szabadkai szabálysértési bíróságot a jelentés viszont meg sem említi.) Az ombudsmanhelyettes kiemeli, számára nem ismeretes, hogy a Bírósági Felső Tanács milyen mércék alapján javasolta a bírákat megválasztásra, és hogy megtett-e mindent a nemzeti kisebbségi nyelvű eljárások lefolytatásának biztosítására. Hangsúlyozza, hogy a bírák választásakor a lakosság nemzeti összetételének, a nemzeti kisebbségek megfelelő képviseletének és a szakterminológia ismeretének „tekintetbe vétele” nem biztosítja a vonatkozó jogszabályok gyakorlati alkalmazását.

A jelentésből nem lehet megtudni, hogy a vajdasági bíróságokon egyenként és összesen hányan dolgoznak és ebből mennyi a nemzeti kisebbségi, illetve mennyi a bírók száma, és hogy a kisebbségekhez tartozók még milyen munkahelyekre vannak beosztva. (A jelentés utal ugyan arra, hogy az ombudsman honlapján további adatokat lehet találni, de csak a bírák nemzeti összetételéről.) Az ügyészségek foglalkoztatottjainak nemzeti arányát pedig még csak meg sem említi, hogy a gazdaságban dolgozók nemzeti összetételével ne is hozakodjunk elő, ami évek óta rendre kimarad a jelentésekből.

A jelentés 6. fejezetének 2. része szerint a tartományi közigazgatásban (szervekben, szervezetekben, szolgálatokban és alapokban) 1291 foglalkoztatott van. Ezek között a magyarok száma 83, vagyis 6,4% (a magyarok a tartomány lakosságának 14,28%-át képezték a 2002. évi népszámláláskor). A többi nemzeti kisebbség aránya is kedvezőtlen: a szlovákoké 1,3% (a lakosságban 2,79%, románoké 1,3 (a lakosságban 1,5%) stb.

Az ombudsman 2009. évi jelentése szerint a tartományi közigazgatásban abban az évben 1232 személy volt munkaviszonyban, köztük 81 magyar, vagyis a foglalkoztatottak 6,57%-a. Ez azt jelenti, hogy a magyarok aránya a tartományi közigazgatásban még rosszabbodott is. A közigazgatási foglalkoztatottak között mindössze 26-nak van oklevele, illetve bizonylata a nemzeti kisebbségi nyelvek ismeretéről, ami a teljes létszámnak mindössze 3,2%-a, miközben a nemzeti kisebbségek a tartomány lakosságának 34,95%-át képezik. A munkahelyek közül pedig mindössze 41

(5,1%) van megjelölve, amelyekhez szükséges a hivatalos használatban lévő nemzeti kisebbségi nyelvek használata (a lakosság 22%-a beszéli ezeket a nyelveket).

A kisebbségügyi ombudsmanhelyettes a jelentésben elismeri, hogy a helyi önkormányzatokban foglalkoztatottak nemzeti összetételére vonatkozó adatokkal nem rendelkezik, mert azok „elutasították a kért adatok megküldését, a közérdekű információk biztosára és a személyi adatok védelmére hivatkozva”. A biztos szerint ugyanis „nincsen jogi alapja az ilyen adatok begyűjtésének, mivel a szerb kormány nem hozta meg a különösen érzékeny személyi adatok védelmére vonatkozó rendeletet”. A jelentés megelégszik ezzel a megállapítással és nem indítványoz semmilyen intézkedést az előállt helyzet feloldására. A hatalmi szervekben dolgozókról szóló (két és fél oldalnyi) szövegrész utolsó bekezdése a rendőrséggel foglalkozik. Anélkül, hogy egyetlen adatot is tartalmazna, megismétli az általános frázist, hogy „a nemzeti kisebbségi nyelveket a Belügyminisztériummal való munkaviszony létesítése egyik külön feltételként kell megszabni, azokon a területeken, amelyeken ezek a nyelvek hivatalos használatban vannak”.

Jogsértések

A jelentésnek az affirmatív intézkedésekről szóló (6.) fejezete 36 sorban arról szól, hogy 2009. december 28-án – előzetes bejelentés nélkül – minisztériumi rendelettel megszüntették a muzslyai anyakönyvvezetői hivatal munkáját. Aztán a helyi tanács közbenjárására január 4-étől a hivatal újra megnyílt, de a gyerekek anyakönyveztetését és a halotti bizonyítványok kiállítását ezentúl már a városban kellett elvégezni. Ezek után Muzslyán házasságot sem lehetett kötni, amivel több mint egy évszázados hagyomány szűnt meg.

Csaknem tíz hónapig tartó huzavona és a nemzeti kisebbségi jogok védelmével megbízott tartományi jogvédőhelyettes közbenjárása után – 2010. október közepétől – Muzslyán újra lehet házasságot kötni, mint ahogyan több mint egy évszázadon keresztül. Az esketést a városházán kell bejelenteni, amely alapján az adott napon az anyakönyvvezető kiviszi az anyakönyvet Muzslyára és megtartja az esküvőt. Magyar nyelven és külön fizetség nélkül. A ombudsmanhelyettes elismeréssel adózik Nagybecskerek városnak, mivel „elfogadva a tartományi ombudsman ajánlását, lehetővé tette, hogy – a hagyományápolás érdekében – a házasságkötéseket

ismét meg lehessen tartani a muzslyai helyi közösség termében”. Más szóval: Még meg is kellene köszönni a nagybecskereki előljáróknak azt, ami minket egyébként is megillet? A szerb alkotmány 20. szakaszának 2. bekezdése szerint ugyanis „az emberi és a kisebbségi jogok elért szintje nem csökkenthető”. A muzslyai házasságkötések megszüntetését ezért nem nevezhetjük másnak, mint – az alkotmánnyal is szavatolt – nemzeti kisebbségi jogok (meg)nyirbálásának és (el)tiprásának.

A nemzeti alapú incidensekről szóló (két és fél oldalnyi) 7. rész szerint „az etnikailag motivált incidensek (gyűlöletszító feliratok, más tulajdonának a rongálása, emlékművek gyalázása, fizikai támadások, szóbeli összetűzések és a többnyelvű táblák rongálása) száma jelentősen csökkent (2009-ben 36, 2010-ben pedig 16 ilyen incidens volt)”.

A jelentésből megtudjuk, hogy az incidensek nyilvántartását a tartományi ombudsman „sajtójelentések alapján vezeti, mivel kevés polgár fordul ilyen ügyben az intézményhez”, valamint hogy „a Tartományi Ombudsman több eljárást kezdeményezett és közleményt adott ki a nemzeti incidensekkel kapcsolatban”. (Arról azonban a jelentés már nem szól, hogy az intézmény milyen eljárásokat kezdeményezett és milyen eredményekkel értek azok véget.)

A ombudsmanhelyettes ebben a részben jobbra arról értekezik, hogy „az ilyen jellegű incidenseket külön figyelemmel kell kivizsgálni, tekintettel arra, hogy nem minden incidens etnikailag motivált, habár a közvéleménynek mint ilyen kerül bemutatásra”. A jelentés hangoztatja: „Lehetőséget kell találni az etnikailag motivált eljárásokra és azok befejezésére vonatkozó adatok megszerzésére a rendőrségtől, tekintettel a tartományi ombudsman illetékességére a nemzeti kisebbségek jogai védelmének területén”.

Ez a rész hívja fel a figyelmet a Temerinben és Jabukán (Torontálalmáson) ismétlődő nemzeti alapú összetűzésekre. Elmondja azt is, hogy a Temerinben meghirdetett Kis lépésekkel a nagy célok felé nevű, a nemzeti incidensek megakadályozására irányuló projektum elkezdésére 2010 végéig nem került sor, mivel erre „pénzeszközöket nem irányoztak elő, se nem biztosítottak”.

A nemzeti alapú incidensekre vonatkozó adatok lényegesen különböznek a tartományi biztonsági tanács 2011. márciusi ülése után tartott sajtótájékoztatón, a Tartományi Képviselőház elnöke és a belügyminiszter által közölt adatoktól, miszerint „2010-ben 110 nemzeti indíttatású incidenst jegyeztek fel”. (Milyen sajtót is olvas az ombudsmanhelyettes?) E sorok írója a 2010. október 13-i levelének mellék-

letében megküldte a kisebbségügyi ombudsmanhelyettesnek a sajtójelentések alapján készült, a 2009-es és a 2010-es évben elkövetett mintegy 50 magyarellenes cselekmény listáját, azzal a kérelemmel, hogy „tétélesen tájékoztassa az Árgus civil szervezetet és a nyilvánosságot arról, hogy a felsorolt cselekmények közül melyikkel kapcsolatban indult eljárás, milyen szakaszban van az, illetve milyen eredménnyel fejeződött be”, valamint arról, hogy „az intézmény hivatalból indított-e eljárást valamelyik ügyben, és ha igen, milyen eredménnyel”.

Válaszában a ombudsmanhelyettes nyomatékosította, hogy „az ombudsman intézményének természetéből fakadóan, elképzelhetetlennek tartja, hogy az ombudsman és helyettesei hivatalból vagy folyamodvány alapján, sajtójelentés alapján, fizikai támadások és bántalmazások, erőszakos viselkedések, verbális sértegetések, egyházi létesítményekbe való betörések, temetők és műemlékek gyalázása, illetve rongálása, nemzeti gyűlöletet keltő szövegek írása stb.’ természetes személy ellen eljárást indítsanak vagy indítványozzanak”. A mai napig nem tisztázódott, hogy a tartományi ombudsmanról szóló (2002. december 22-i) határozat 18. szakasza 1. bekezdésének 10. kitételét – miszerint a nemzeti kisebbségi jogok védelmével megbízott ombudsmanhelyettes „a nemzeti kisebbségek jogainak megsértésekor az illetékes szerveknél büntető, fegyelmi és egyéb eljárások indítását kezdeményezi” – hogyan kell értelmezni. Tény viszont, hogy ezt a rendelkezést – e sorok írójának ismeretei szerint – a gyakorlatban mindeddig nem alkalmazták, mint ahogy az említett szakasz más rendelkezéseit sem (például a nemzeti kisebbségi jogok sérelmeinek részletes feldolgozására, vagy az igazságügyi szervektől a nemzeti incidensekkel kapcsolatos tájékoztatások gyűjtésére vonatkozót).

A jelentés végén (a 138. oldalon) lévő mellékletből megtudjuk, hogy 2010-ben 54 panasz érkezett az ombudsmanhoz a kisebbségi jogok megsértésével kapcsolatban (vagyis havonta 4,5), ami az összes beadvány 6,24%-a. (2009-ben 25 ilyen panasz volt, ami az összes beadvány 3,42 százalékát adta.) Ezek közül három a nemzeti kisebbségeknek a döntéshozatalban való hatékony részvételére, 18

a nemzeti alapon való megkülönböztetésre, egy a gyűlöletbeszédre vonatkozott, hat a nemzeti kisebbségi médiával, nyolc az oktatással, hat a hivatalos nyelvhasználattal volt kapcsolatos, tíz „saját kezdeményezésre” történt, kettő pedig más tárgyú volt.

A jelentést záró (17 soros) összefoglaló sajnos nem tartalmaz konkrét megállapításokat és feladatokat, amelyek elvégzése segítené a nemzeti kisebbségi jogok nagyobb mértékű érvényesítését és védelmét. Az összefoglaló valójában arról szól, hogy az Európai Parlament 2011. január 19-én határozatot fogadott el, amelyben „támogatja Szerbiának az Európai Unióba való felvételét”, mivel „jelentős fejlődésről tett tanúságot”, egyebek között „a nemzeti kisebbségek védelme terén”. Az ombudsman és 18 munkatársának működése 2010-ben 36 410 698,60 dinárjába került a vajdasági adófizető polgároknak (2009-ben 35 089 421,71 dinárjába).

* * *

Mindezek alapján megállapítható, hogy az ombudsman és kisebbségügyi helyettesének 2010. évi jelentése nem minden tekintetben tesz eleget az intézményről szóló határozatból eredő kötelezettségeknek és az elvárásoknak sem. Különösen hiányolni lehet a jogvédő erőlyesebb fellépését az állami szervek irányába, amelyek még csak adatokat sem hajlandók közölni vele. Ez arról tanúskodik, hogy az ombudsmannak nem sikerült kellő tekintélyt biztosítani intézménye számára. A módszertanilag is kifogásolható, az adatok tekintetében pedig hiányos és részben idejétmúlt jelentésből a legtöbb esetben kimaradtak a további tevékenység irányaira vonatkozó konkrét (határidős) tervek és javaslatok is.

Az eddigi gyakorlat szerint sajnos a Tartományi Képviselőház sem mutatott kellő érdeklődést az ombudsman tevékenysége iránt és általában érdemi vita nélkül fogadta el az éves jelentését. Ezért nem kell csodálkozni, hogy a nemzeti kisebbségek helyzete és jogaik érvényesítése nem javul, hanem inkább rosszabbodik.

Újvidék, 2011. május 1.

